

KULTŪRA

MENAS LITERATŪRA MOKSLAS

(Ne)atsisveikinimas

Visada ateina diena, kai pasakai „labas“. O vėliau ateina diena, kai pasakai „sudiev“. Atėjo metas (2009-tųjų pavasaris) man, kaip redaktorei, atsisveikinti su „Draugo“ Kultūros priedu, kurį stropiai redagavau beveik pora metų. Pagal romėnus galėčiau pasakyti: padariau, ką galėjau, kiti tepadaro geriau. Tikiu, kad mano liniją pratęs, ir padarys kaip geriau, rašytoja Renata Šerelytė. Visada didžiuojusi savo bičiuliais, kurie už mane padaro geriau...

Darbas, mano supratimu, yra dažno žmogaus gyvenimo paguoda: ir varge, ir sielvarte, ir ligoje, net ir džiaugsmo proveržyje. Kūrybinis darbas yra tikra Dievo dovana. Tai, man rodos, vienas iš sunkiausių darbų, nes verčia žmogų įtemptai mąstyti. Įtempti visas smegenų ir širdies skaidulas, kad tas mąstymas nebūtų banalus, bet nebūtų ir pernelyg sudėtingas. Kad atlieptų kito žmogaus mintis, emocijas, norus ir troškimus, ilgesį ir svajones. Tik darbą dirbantysis, pasitelkdamas valią, nuverčia kalnus, kurie, rodės, bus neišveikiami. Nueina kelią, kuris, atrodo, bus neišbrendamas...

„Draugui“ artėja 110-ojo jubiliejaus data. Itin nuoširdus mano pasveikinimas šiam senoliui su jaunuolio širdimi. Noriu būti „Draugo“ draugu. Per keletą metų, tarnaudama jam, sutikau draugų, kurie neužmirštami. Kaip, tarkim, Marija Remienė, Stasys Goštautas. Tokie žmonės palieka pėdsaką širdyje. Noriu likti draugu tų, kurie rašė „Draugo“ kultūriniam Priedui, kurie nepyko už jų rašinių redagavimą, kurie vedė reikiama kryptimi, kaip Marija Remienė (šviesiai pavydžiu jos dvasios tvirtumo, fantastiško darbštumo)... Kurie sąžiningai ir draugiškai persiuntė tekstus, kaip „Draugo“ vyriausioji redaktorė Dalia Cidzikaitė. Ir net tiems esu dėkinga, kurie barė – ne iš piktumo, o todėl, kad jiems atrodė kitaip...

Neatsisveikinu su „Draugu“. Tikiuosi su skaitytojais kartkartėmis pasimatyti „Priedo“ puslapiuose. Perduodu Renatai visą šiuo metu turimą „Priedo“ laiškų ir straipsnių archyvą, kad atidžiai susipažinusi su teksta, ji nuspręstų, kas tinka ma spausdinti, o kas galėtų dar palaukti...

Atskirą padėką ir bičiuliškumo jausmą skiriu Jonui Kupriui, su kuriuo, drauge pasitardami, stengėmės, kad „Draugo“ Kultūrinis priedas būtų turiningas, gražus, savitas ir... išskirtinis. Labas ir sudie.

Aldona Žemaitytė
2009 balandžio 29 d.

P.S. Paskutiniajame liepos mėnesio priedo numeryje išgirsite dabartinės priedo redaktorės mintis, skirtas „Draugo“ ir kultūrinio priedo jubiliejams. Ir dar vienam jubiliejui – šiemet sukako 10 metų, kaip priedą redaguoja Renata Šerelytė.

Red. past.

etaplius nuotr.

TYLĖJIMAS LEIDŽIANTIS SAULEI

*Nė garso – rugiai nužydėjo,
Iš dirvos grūdai amžini
Nutolsta, linguojamo vėjo,
Mūsų prakaitu nešini.*

*Praeivis tylėdamas gieda –
Jį užburia duonos dvasia.
Ir saulė, raudona prieš giedrą,
Leidžias paširdžiuose.*

*O debesys – iš sidabro:
Turtinga praėjus diena.
Bet šviesa savyje užsidaro,
Niekam žodžio netardama.*

Stasys Jonauskas

Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas 2019 m. suteikė 10 000 Eur paramą šeštadieniniam „Draugo“ priedui „Kultūra“, projektui „Lietuvos kultūros sklaida ir kultūros paveldo išsaugojimas bei lietuviybės puoselėjimas pasaulyje“

Šio šeštadienio Kultūros turinys

1-as psl. Aldona Žemaitytė. (Ne)atsisveikinimas • **2-as psl.** „Draugo“ „Kultūros“ priedui – 70: bendradarbių ir skaitytojų atsiliepimai • **3-as psl. Virginija Babonaitė-Paplauskienė.** „Maironio muziejui, kuris jau virto mano namais...“ (2) • **4-as psl. Astrida Petraitytė.** J. E. Valdas Adamkus – Neringos miesto garbės pilietis • **5-as psl. Algis Vaškevičius.** Jubiliejinėje „Baltijos rampoje“ paminėtas ir spektaklio „Amerika pirtyje“ 120-metis • **6-as psl. Žydrone Kolevinskienė.** Nyka-Niliūnas: kritiko pasaulis. 100-osioms A. Nykos-Niliūno gimimo metinėms • **8 psl. Kultūros kronika**

Kitame numeryje: „Draugo“ kultūriniam priedui – 70: žmonės, įvykiai, temos, tendencijos • Dar sykį apie Algirdo Landsbergio „Kelionę“.

Redaguoja **Renata Šerelytė** renata.serelyte@gmail.com • Maketuoja **Jonas Kuprys**

„DRAUGUI“ – 110, šeštadieniniam priedui „Kultūra“ – 70

Poetas Kazys Bradūnas „Draugo“ archyvo nuotraukos

Net nesitiki, kad prabėgo lygiai 30 metų, kai lankiausi JAV. Vienas įdomiausių susitikimų buvo su Kaziu Bradūnu, tuometiniu šeštadieninio priedo redaktoriumi. Iš pradžių – redakcijoje, vėliau – poeto namuose.

Amerikoje ne tik rinkau medžiagą knygai apie garsiąją Venclauskių šeimą, bet ir susitikinėjau su pirmųjų „Varpų“ autoriais. Vienas jų – K. Bradūnas, netrukus su savo kūryba sugrįžęs į atnaujintus „Varpus“.

Nuo tos atmintinos vasaros mano namus Lietuvoje lankė ne tik išeivijoje gyvenančių rašytojų laišškai, bet ir „Draugo“ šeštadieninis priedas. Dabar nepamenu, kada, paragintas K. Bradūno, išspausdinau jame pirmąjį tekstą. Tačiau bendradarbiavimas buvo abipusis. O 1990 m. rugsėjo 6 d. suorganizavau Šiauliuose „Varpų“ vakarą su visa bradūnija – jame dalyvavo poetas, ponis Kazimieras, sūnus, duktė, anūkė. Tai buvo išpūdingas susitikimas, kuriame, be abejo, kalbėta ir apie „Draugą“.

Ne sykį „Kultūra“ rašė ir apie „Varpus“. O aš pastoviai bendradarbiauti leidinyje pradėjau, kai „Draugą“ redagavo dr. Dalia Cidzikaitė, „išventinusi“ į laikraščio korespondentus, na, o, ko gero, aktyviausiai – kai redaktore tapo Renata Šerelytė. Labai vertinu šią kūrėją, laukiu jos įdomių, dažnai labai netikėtų įžanginių straipsnių-esė. Mano įsitikinimu, visi aštuoni „Kultūros“ puslapiai užpildomi neatsitiktiniais tekstais. Čia – ir temų įvairovė, ir rimti autoriai. Jei gyvenčiau užatlantėje, manau, likčiau patenkintas, kad dabartinė redaktorių ne tik tęsia K. Bradūno puoselėtas tradicijas, bet ir nepamiršta, kad jau XXI amžius.

Leonas Peleckis-Kaktavičius

Draugo“ šeštadieninį priedą „Kultūra“ skaitau jau beveik penkerius metus ir noriu ištarti iš pačių širdies gelmių besiveržiančius žodžius – tai išskirtinis leidinys. Niekur kitur nesinori taip atidžiai skaityti kiekvieno straipsnio nuo pradžios iki pabaigos. Kiekvienąkart nustebina ir pradiugina aprašomų kultūros žmonių, reiškinių, įvykių svarba, išskirtinumas, dvasinė gelmė. Neatsistebiu temų pasirinkimo platybe. Ir jausmo, kad

Lietuva – nuostabus žiedas pasaulio žiedų puokštėje, nesuteikia joks kitas kultūros spaudinys.

Irena Balčiūnienė

Ne postmodernių žaidimėlių KULTŪRA

Ilga ir garbinga KULTŪROS, „Draugo“ šeštadieninio priedo, istorija. Asmeniškai prie jos prisiliečiau pastaruoju laikotarpiu – rašytojai Renatai Šerelytei redaguojant, kryptį suteikiant, atmosferą – ji jaučiama – kuriant.

Įdėmiau išsiziūrėti, pajauti, įvertinti padėjo (jau a.a.) Algirdo Patacko džiugi nuostaba (ketindama KULTŪROJE publikuoti rengiamos apie jį biografinės knygos fragmentus, nusiunčiau susipažinimui porą ankstesnių maketų), maždaug: tai puikiausias iš matytų kultūros savaitraščių, mes tokio neturime!..

Suvokiau: šiam sovietinio pagrindžio kultūrininkui, krikščioniškųjų vertybių gynėjui liberaliuose Laisvės vėjuose svarbu, kad nestovima „menas menui“ pozicijose, nežaidžiami postmoderno žaidimėliai, kad Kultūros raiška grindžiama (taip, atgyvenusiomis, jau ir pašiepiamomis), „amžinosiomis“ vertybėmis, etiniais, patriotiniais principais.

... Kaskart žvelg-

dama į naują KULTŪROS numerį galiu atitarti savo Bičiuliui: taip, iš tiesų. Ir redaktorės Renatos žodeliai nekart mūsų žvilgsnį nuo pažemės į Anapusybę bei Amžinybę nukreipia.

Astrida Petraitytė

„Kultūra“ poetinės beletristikos lopšyje

Spėju, kad iš pasisakančiųjų esu vienintelis su „Kultūra“ susigiminiavęs nuo jos pirmos dienos. Tada naujagimis buvo vadinamas „Mokslas-menas-literatūra“. „Kultūra“ pasivadino daug vėliau. Tematika banguoja tarsi jūra ir daug priklauso nuo redaktorių. Vienu metu buvo per daug dėmesio skirta filosofijai-teologijai. Redaktorei tikrai reikia kūrybingų igūdžių viską patraukliai derinti. Man ypač patinka dabartinės redaktorės vedamieji, kuriuos vadinu poetine beletristika. Į „Kultūra“ mane atvedė perskaitytų knygų aptarimai. Man skaityti nepatinka, tad jeigu ką perskaitau, noriu, kad pasaulis apie tai sužinotų. Pusiau juokais bičiuliai sako žinantys, ką aš skaitau, nes visa tai bus spaudoje pristatyta.

Romualdas Kriaučiūnas

JAV lietuvių dienraštį „Draugas“, kaip ir jo šeštadienį priedą KULTŪRA, atradau pirmiausia kaip skaitytoja. Sakytiau, vėliai, doktorantūros studijose, kai pradėjau tyrinėti lietuvių išeivijos literatūrą. Pats pavadinimas pasako viską, ko ten ieškome ir tikimės. KULTŪRA: MENAS, LITERATŪRA, MOKSLAS. Turbūt dar Kazys Bradūnas, būdamas „Draugo“ kultūrinio priedo vedamojo „Kertinė paraštė“ autoriumi, suformulavo pagrindinius šio kultūrinio priedo principus: aptarti svarbiausius literatūros, dailės, kultūros renginių išeivijoje aspektus, pristatyti, kas naujo vyksta ne tik diasporos literatūriniame ir kultūriniame gyvenime (JAV), bet ir Lietuvoje. Džiugu, kad šie pamatiniai principai liko nepakitę, nors keičiasi laikas, keičiasi ir KULTŪROS skaitytojas. Puikūs yra dabartinės KULTŪROS redaktorės Renatos Šerelytės vedamieji – meninė svarbiausių Lietuvos įvykių, džiaugsmų ar sopulių refleksija. Neabejotinas jos indėlis į kokybišką kultūrinę publicistiką, siekis įtraukti vis naujų, įdomių autorių. Pagirtina, kad KULTŪROJE galima skaityti pačias aktualiausias naujienas, susijusias su lietuviais pasaulyje (ir nebūtinai tik Amerikoje). Visada nudžiugu čia publikuojamais naujaisiais grožinės literatūros tekstais, kuriuos pastebi, palankiai vertina ir skaitytojai Lietuvoje. Man asmeniškai ir džiaugsmas, ir garbė čia publikuotis.

70 metų – solidi laiko atkarpa. Beveik visus šiuos metus ir „Draugas“, ir KULTŪRA buvo aktyviausiai skaitoma DP kartos. Norėtuši palinkėti, kad ir naujausiąją išeivių bangą trauktų atsiversti KULTŪROS puslapius. Kad šis, vienas iš svarbiausių laikraščių lietuvių išeivijoje, būtų labiau pasiekiamas ir Lietuvos skaitytojams. Ilgiausių metų, KULTŪRA!

Žydrone Koleviskienė

Jūsų Kultūrinis priedas, ypač įvadiniai straipsniai, yra labai jautrūs, eseistiški, kartais net pravirkdantys gerąja prasme, autorių kolektyvas per laiką ištikimai susiklostęs, temos įvairios, gal per mažai apie muzikos pasaulį, apskritai paėmus perskaitau jį su malonumu ir pati palengva stengiuosi augti. Linkiu išlikti Priedui ir toliau tokiam savitam, atstovaujančiam kultūringą Kultūrą visomis prasmėmis. Ilgiausių kūrybingų ir darbinių metų!

Laimutė Vasiliauskaitė-Rožukienė

Pirmasis redaktorius kun. Jozas Prunskis

„Maironio muziejui, kuris jau virto mano namais...” (2)

Virginija

Babonaitė-Paplauskienė

Pabaiga.

Pradžia 2019 m. liepos 13 d. „Kultūroje

Vis dėl to, kalbant apie A. Landsbergio originalią kūrybą, reikėtų pasakyti, kad čia pasirinkimas nebuvo lengvas. Jam reikėjo ieškoti savo tapatybės, savo raiškos būdo. Pradėjęs eilėraščiais, greit suprato, kad tai nėra jam tinkamas būdas. Toliau sekė romanas „Kelionė”, tokiu gražiu simboliniu pavadinimu, geriau negalima sugalvoti kalbant apie išėjimo motyvą, kuris lydi beveik visus išėjimus, ir grįžimo motyvą, kuris egzistuoja kiekvieno išėjimo sąmonėje ne tik kaip ilgesys, bet ir kaip darbų prasmė bei tikslas. Taigi, toks odisejiškas motyvas – išeiti, užkariauti pasaulį ir kada nors sugrįžti į savo Itakę, paliktąją žemę. Romanas, kurį jau čia pristatė Gytis Padegimas, yra modernistinis romanas. Jis pasižymėjo tuo, kad suko nuo objektyvių realistinių principų į subjektyvų pradžią, į sąmonės srautą (kalbant apie sąmonės srautą, visada minimas Džoisio „Ulisas”). A. Landsbergio sąmonės srautas – kada grįžtama kelis kartus į prisiminimus, nepaisant erdvės ir laiko, prie jų grįžtama, analizuojama. Tokį tekstą skaityti sunku, ir nereikia stebėtis, kad romanas buvo sunkiai suprantamas mūsų išėjimos didžiajai daliai. Kaip jau čia buvo minėta, toks romanas, jeigu būtų pasirodęs anglų kalba būtų įvertintas ir laikomas vienu įdomiausių prozos kūrinių pasaulinėje literatūroje.”

E. Žmuidą trumpai apžvelgė rašytojo mėgiamus novelės ir dramos žanrus. „Novelėse jis pasiverčia tokiu autoriumi, kuris užsideda kaukę, vedžioja skaitytoją už rankos, tarytum parodydamas jam, nu-stebindamas, suglumindamas, staiga pakeisdamas visą kūrinio eigą – taip žaisdamas. Galiausiai A. Landsbergis suprato, kad tam tinka dramos žanras. Finale jis išėjo į dramą ir čia atskleidė jo stipriausioji menininko pusė. Tai bene pats paradoksaliausias dalykas, nes dramaturgijos vystymui reikalinga stabili visuomenė, teatras, aktorių, režisierių patarimai. Dramaturgas nori pamatyti, pasitikrinti, kaip visa tai veikia teatre. Tačiau, reikia pasakyti, kad išėjimoje buvo sukurta pati moderniausia – avangardinė, arba postmodernistinė drama. Paskutinėms Landsbergio dramoms šis terminas labai tinka. Postmodernizmo vienas iš svarbiausių elementų – žaismė, tragiškųjų ir komiškųjų elementų derinys. Kai nuo vieno plano pereinama prie kito, ir tai nepadaroma kūrinio lėkšto, o kaip tik atskleidžia gelmes, žmonių gyvenimo gelmes. Gyvenimas keičiasi ir tragiškųjų ir komiškųjų elementų jame netrūksta.” Apibendrinamas A. Landsbergio kūrybos analizę E. Žmuidą teigė: „Landsbergio kelionė tęsiasi ne tik erdvėje bet ir laike. Vyko nuolatinis žanrų judėjimas. Vis tik atsiplėšimas nuo tradicinių vaizdavimo būdų į vis modernesnius, postmodernesnius. Stilių žaismė ir polifoniškumas išlieka patys ryškiausi jo kūrybos elementai. Man, kartu su Gytium Padegimu, šiek tiek gaila, kad jis netapo dvikalbiu rašytoju, kaip sakykim V. Nabokovas.”

Renginio vedėja, papildydama E. Žmuidos pranešimą, atskleidė dar mažai žinomus A. Landsbergio kūrybos bruožus – jis vienintelis rašytojas, kuris rašė vienodai gerai tiek anglų, tiek lietuvių kalba. Ne tik vertė į anglų kalbą lietuvių poeziją, liaudies dainas, bet ir rašė savo kūrinius anglų kalba – pvz. pjesės „Last picnic”, „Šventas narvas”, redagavo ir bendradarbiavo žurna-

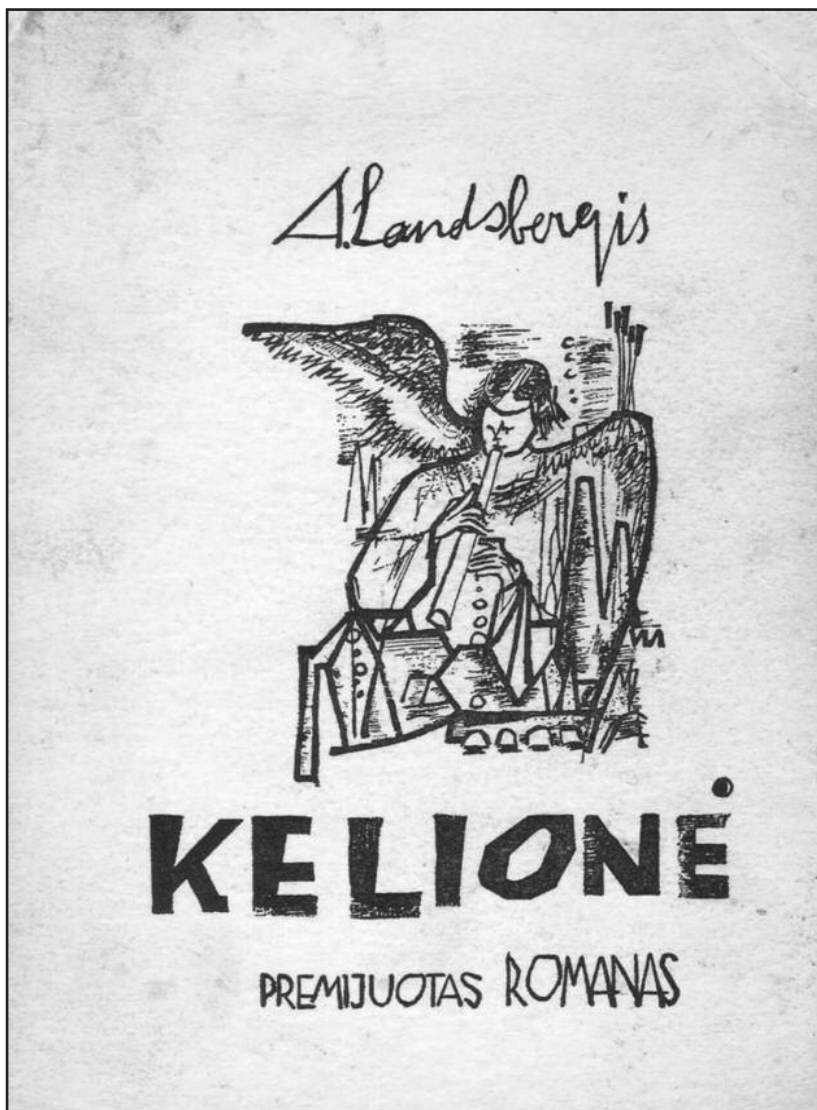
Iš k.: D. Cibulskienė, Z. Kriaunevičius, P. Landsbergis, Liudas Landsbergis, Aylis Landsbergytė ir L. V. Sruoginis.

luose „Lituanus”, „World literature today”, „Arena” ir kt. A. Landsbergis rašė: „Dvikalbystė Gimtinėje – ryte rijau verstinius romanus, J. Keliuočio „Naujojoje romuvoje” susipažinau su naujausiais vardais Vakarų literatūroje. Daug padėjo ir turtinga svetimų kalbų Tėvų programa Jėzuitų gimnazijoje, kur mokytojas ir bičiulis iki pat jo mirties, tėvas Karolis Fulstas, įkvėpė meilę lotynų ir graikų kalboms. Ir galiausiai patsai atsidiūriau tuose Vakaruose. Gal todėl tos dvikultūrinės ir daugia-kultūrinės dilemos nepatiriau taip aštriai, kaip kai kurie kiti išėjimos rašytojai. Tačiau jos neišvengiau. Stengiausi kuo geriau išmokyti savo naujosios

aplinkos – vokiečių, vėliau anglų kalbas, drauge išlaikyti gimtosios kalbos gyvybę. O ji, kaip visiems išėjimams, neišvengiamai skurdėjo ir siaurėjo. Didelė dalis mano literatūrinio pastangų buvo ta kova už kalbą – kalbas. Visa tai pakeitė mano raštus. Kalba, gyvenimas tarp kalbų, skirtingų kalbų, skirtingi pasauliai – tapo labai svarbi tema.”

Viena iš mokinių, pasekėjų, kuria jis rūpinosi, yra rašytoja Laima Vincė-Sruoginis. Ji pasidalino savo bendravimu su rašytoju. „Rašytojai yra šviesuliai, o ypač tamsiais laikais. Rašytojas negyvena sau, o dega meile žmonijai, išsako, kas rūpi. Jie yra tiesos ieškotojai. Kiekvienas rašytojas užsidega kū-

rybos žvakę savyje ir tą liepsnojančią žvakę, tą ugnį perduoda kitom kartom. Šiuo atveju aš buvau ta jauna karta. A. Landsbergis susidomėjo mano kūryba, kai man buvo 18 metų. Aš pradėjau spausdinti savo pirmus eilėraščius ir eilėraščių vertimus iš lietuvių į anglų kalbą. Man Algirdas parašė rekomendacinį laišką įstoti į universitetą, studijuoti ir gilintis į literatūrą. Nors aš buvau dar vaikas, Algirdas mane skatino rašyti, kurti, siekti rašytojo kelio. Mane pakvietė, palaikė, diskutavo apie literatūrą, istoriją su manim. Po kelių metų, kai jau buvau baigusi universitetą, Algirdas pakvietė mane įstoti į besikuriantį lietuvių PEN klubą. Buvo svarbus žingsnis, kaip įtraukti jaunimą, nors buvo kitų rašytojų, kurie manė, kad jaunimas dar neįrodė savo jėgų, bet jis mumis tikėjo. Jis mane skatino rašyti, išversti, sudaryti tekstus ir išleisti pirmą šiuolaikinę lietuvių literatūros antologiją lietuvių kalba, kuri nepriklausomybės laikotarpiu buvo išleista 1997 metais „Tyto albos”. Tai buvo Pen klubo iniciatyva – surinkti visus išėjimų rašytojų tekstus ir versti į anglų kalbą. Ir dar buvo mano radikali mintis – įtraukti ir jaunus rašytojus. Aš dabar skaičiau laišką iš MLLM archyvo, kur rašoma, kad labai skiria išėjimus rašytojus nuo lietuvių rašytojų. Tai buvo pirmas žingsnis sujungti tuos rašytojus. Algirdas labai stipriai palaikė, bet svarbiausiai – Algirdas parodė man rašytojo kelią... Mes jaučiame jo tobulą humoro jausmą.

Algirdas Landsbergis. Kelionė. Chicago, 1954

Nukelta į 8 psl.

J.E. Valdas Adamkus – Neringos miesto garbės pilietis

Astrida Petraitytė

J. E. Valdas Adamkus jau dvidešimt metai yra Nidoje vykstančio tarptautinio Thomo Manno festivalio globėjas – šią garbingą pareigą apsiėmė 1999-aisiais, prieš metus tapęs Lietuvos respublikos prezidentu. Ir valstybės vadovu būdamas, ir kadenciją užbaigęs V. Adamkus atvyksta pasveikinti Thomo Manno festivalio, prieš Pradžios koncertą taria nuoširdų žodį organizatoriams ir svečiams (kadais festivalis prasidėdavo iškilmingomis kalbomis aikštėje prieš savivaldybę, bet dabar ilgų kalbų atsisakyta, o trumpos pasakomos tiesiog prieš koncertą Nidos evangelikų liuteronų bažnytelėje).

Šiemetis festivalis, prasidėjęs liepos 13-ą, įvardytas „Tėvynių Europa“. V. Adamkus savo sveikinimo kalboje akcentavo Nobelio premijos laureato Thomo Manno puoselėtas humanizmo, tolerancijos idėjas, kartu atkreipė dėmesį į Europos probleminius taškus – Ukrainą, Moldovą, Gruziją, taip primindamas aktyvią savo, prezidento, poziciją tarptautinėje erdvėje.

Šiemet ne tik V. Adamkus pagerbė festivalį, Nidą ir visą Kuršių neriją – ir Neringos miestas (kurį be „centro“ Nidos sudaro Juodkrantė, Pervalka ir Preila) pagerbė (eks)prezidentą: jam suteiktas Neringos miesto Garbės piliečio vardas.

Ši ceremonija vyko kitą rytą po festivalio atidarymo, iš Nidos ev. liuteronų bažnyčios persikėlus į katalikiškąją šventovę. Švč. Mergelės Marijos Krikščionių pagalbos bažnyčia jau prieš sekmadienines 10-os valandos Mišias buvo kimštinai prisikimšusi – Neringos klebonas Rimvydas Adomavičius, kreipdamasis į J. E. Adamkų, turėjo progos pajuokauti: „Tai Jūsų žmonės suplūdo pažiūrėti, šiaip ateina kur kas kuklesnis būrelis.“

Bet ir klebono konsekruotos Mišios, matyt, buvo iškilmingesnės nei paprastos. Dalyvaujant – ir pačioje liturgijoje – vilniškiam chorui „Aidija“ (vadovas Romualdas Gražinis), pamaldos pradėtos Tautiška giesme, mūsų valstybės himnu. Pagrindinė Garbės piliečio regalijų suteikimo ceremonija vyko tuoj po Mišių, galima sakyti – kaip jų dalis.

Nesusilaikysiu nepasidžiaugusi, kad į šiandienos vyksmą gražiai įaus tos istorinio paveldo gijos: „ceremonmeisterė“ Kuršių nerijos nacionalinio parko vadovė Aušra Feser savo kalbą pradėjo prisimindama Liudwigo Passarges išpūdžius iš kelionės (XIX a.) po Kuršių neriją – o jis, be viso kito, žavėjosi ir to krašto moterų aprėdais. Mažlietuviška daina naująją Garbės pilietį pagerbęs folkloro ansamblis „Giedružė“ (kurio narė yra ir Feser) mums pademonstravo ir šiuos iškilnius istorinius darbužius.

V. Adamkų pristatanti žodį tarė ilgametė Thomo Manno muziejaus bei paties festivalio vadovė Vitalija Terešė Jonušienė (prieš keletą metų pareigas užleidusi dr. Linai Motuzienei). Dėkodama už bendrystę festivalio dienomis – juk ir pranešimai Žodžio programoje skaityti – ji priminė reikšmingą Adamkaus kaip gamtosaugininko bei UNESCO Geros va-

Valdas Adamkus su chorą „Aidija“, šalia – meras Darius Jasaitis (k.) ir Antanas Vinkus

Valdo Adamkaus sveikinimo žodis T. Manno festivaliui, šalia – T. Manno kultūros centro vadovė Lina Motuzienė ir vertėja Jūratė Žukauskaitė

Skamba „Giedružės“ atliekama mažlietuviška daina

Neringos miesto garbės pilietis V. Adamkus su p. Alma ir „Aidija“.

A. Petraitytės nuotraukos

lios ambasadoriaus indėlį ginant Kuršių neriją, unikalų gamtos kampelį, nuo nelegalių statybų, utopinių sumanymų (tilto ir pan.). Padėkota Neringos miesto savivaldybei, kuri pritarė Thomo Manno kultūros centro siūlymui suteikti festivalio globėjui Garbės piliečio vardą. Jonušienė užbaigė širdingu „neoficialiu“ įvertinimu, skirtu tiek Valdui Adamkui, tiek p. Almai: Jūs mūsų angelai sargai...

Feser perskaičius Neringos miesto savivaldybės 2019 m. gegužės 30 d. nutarimą (jame pažymėti Adamkaus nuopelnai gamtos ir kultūros paveldo saugojimui ir pan.), Garbės piliečio regalijas Valdui Adamkui įteikė meras Darius Jasaitis, paprastais žodžiais, be pompastikos pasidžiaugdamas šia prezidento globa festivaliui ir visai Neringai. Kur kas daugiau pompastikos girdėjosi buvusio mero, taip pat Neringos Garbės piliečio Antano Vinkaus sveikinimo kalboje; jis prisiminė, kad prezidento Adamkaus buvęs paskirtas ambasadoriumi tuomet, kai niekas jo galimybėmis atstovauti šaliai netikėjęs... Paminėta, kad Adamkus yra ir bendravimo, elgesio kultūros mokytojas.

Iš tiesų šios ceremonijos metu imponavo J. E. Valdo Adamkaus kukli laikysena, nuoširdūs žodžiai – dėkota už galimybę būti šios bendruomenės nariu. □

Jubiliejinėje „Baltijos rampoje“ paminėtas ir spektaklio „Amerika pirtyje“ 120-metis

Festivalis vyko Kretingos kultūros centre.

A. Vaškevičiaus nuotraukos

Seimo narys A. Vinkus įteikė Lietuvos vėliavą D. Henke

Algis Vaškevičius

Liepos pradžioje Kretingoje surengtas Baltijos šalių teatrų festivalis „Baltijos rampa“, kuris šiemet buvo išskirtinis. Festivalis paminėjo savo įkūrimo 50-metį – jo ištakos yra nuo 1969 iki 1996 metų vykęs Baltijos šalių liaudies teatrų festivalis „Draugystės rampa“, kuriame dalyvaudavo Lietuvos, Latvijos, Estijos, o vėliau ir Baltarusijos geriausi mėgėjų teatrai.

Pertraukos, 2009 metais atgimęs festivalis draugėn suburia Baltijos šalių teatralus, kurie jo metu turi galimybę pristatyti kiekvienos šalies teatro meno naujienas ir tendencijas, parodyti geriausius savo pastarųjų metų pastatymus, taip pat festivalyje galima pasidalyti patirtimi ir problemomis bei jų sprendimo būdais – čia aptariami pamatyti spektakliai, festivalio metu vyksta kūrybinės laboratorijos. Šis festivalis paeiliui rengiamas kiekvienoje iš trijų Baltijos šalių – Lietuvoje, Latvijoje ir Estijoje.

Šiemet liepos 4–7 dienomis Kretingoje vykęs festivalis pakvietė kolektyvus ne tik iš Latvijos bei Estijos, bet ir iš Lenkijos – gausus Punsco teatralų būrys parodė legendinę Antano Vilkutaičio-Keturakio komediją „Amerika pirtyje“. Moderniai interpretuotas spektaklis, pritaikytas šių dienų aktualijoms labai patiko žiūrovams, kurie negailėjo plojimų jo režisieriui, Lenkijos Lietuvių Bendruomenės pirmininkei Jolantai Malinauskaitei-Vektorienei. Juos

nustebino ir tai, kad iš Punsco į Kretingą atvažiavo net apie 40 atlikėjų nuo pačių jauniausių iki vyresnio amžiaus.

„Amerika pirtyje“ festivalio atidarymui pasirinktas neatsitiktinai – būtent šiemet sukanka lygiai 120 metų, kai Palangoje jis buvo parodytas pirmą kartą šalyje ir tapo pirmuoju lietuvišku viešu vaidinimu istorijoje. Šia proga Lietuvos mėgėjų teatrų taryba, režisieriai ir kiti svečiai Palangoje aplankė tą vietą, kurioje stovėjo grafų Tiškevičių vaidinimui skirtas sandėlis. Dabar šį svarbų faktą primena čia esanti atminimo lenta.

Minint pirmojo lietuviško vaidinimo 120 metų sukaktį, festivalyje parodyta dar viena „Amerikos pirtyje“ interpretacija, kuri ištis buvo išskirtinė. Jos metu jėgas suvienijo Lietuvos, Latvijos ir Estijos mėgėjų teatrai ir žiūrovams parodė naują, pirmą kartą Palangoje suvaidinto spektaklio variantą. Spektaklį pastatė aktorius, grupės „Ambrozija“ įkūrėjas, Anykščių kultūros centro režisierius Jonas Buziliauskas.

Be latvių ir estų, jis dar pakvietė teatro kolektyvus iš Utenos, Matuizų Varėnos rajone, Skapiškio Kupiškio rajone ir Telsių. Pačią paskutinę spektaklio sceną suvaidino režisierės Danutės Budrytės-Samienės vadovaujamas jungtinis Jurbarko kultūros centro K. Glinskio teatro ir Mažosios Lietuvos Jurbarko krašto kultūros centro „Ažuolynės“ teatro aktoriai.

Šių metų festivalis ypatingas dar ir tuo, kad buvo skirtas Pasaulio lietuvių metams paminėti, be to, sutapo su Valstybės – karaliaus Mindaugo karūnavimo diena. Į festivalio atidarymą tiesiai iš Nidos, kur vyko Pasaulio lietuvių bendruomenės ir Pasaulio lietuvių jaunimo sąjungos lyderių suvažiavimas atvyko gau-

sus būrys lietuvių iš viso pasaulio.

Festivalyje su savo spektakliais pasirodė Estijos teatras „Joelahtme Lavagrupp“, Rygos kultūros centro jaunimo teatras „Vinnie“, Zlėkų mėgėjų teatras iš Latvijos, taip pat minėti Punsco lietuvių kultūros namų teatrai iš Lenkijos. Lietuvai šiemet atstovavo Kretingos vaikų ir jaunimo teatras „Atžalynas“, Anykščių kultūros centro bei Priekulės Ernsto Vicherto teatrai.

Kretingos rajono kultūros centro salėje susirinkusį gausų būrį dalyvių bei žiūrovų pasveikino rajono meras Antanas Kalnius, Seimo narys, Lietuvos Respublikos Seimo ir Pasaulio Lietuvių Bendruomenės komisijos pirmininkas Antanas Vinkus. Buvęs Lietuvos ambasadorius Latvijoje A. Vinkus savo kalboje į brolius latvius bei estus kreipėsi dar ir jų gimtosiomis kalbomis, tuo sulaukęs audringų svečių projimų.

Daugelio „Baltijos rampų“ dalyvė, Klaipėdos universiteto Menų fakulteto Režisūros katedros vedėja Danutė Vaigauskaitė pasidžiaugė, kad šis festivalis atgimė ir gyvuoja, kad čia galima susitikti su bičiuliais, sužinoti, kokiais džiaugsmais ir rūpesčiais gyvena kolegos kaimyninėse šalyse. Docentė sakė, kad kurti teatrą reiškia kurti ir gyvenimą, o kai kuri gyvenimą, tai tikriausiai išsipildys ir naujojo prezidento Gitano Nausėdos viltis Lietuvą matyti gėrovės valstybe.

Susirinkusius teatralus ir festivalio svečius sveikino ir Lietuvos mėgėjų teatro sąjungos prezidentė režisierė Vita Vadoklytė. Ji itin džiaugėsi festivalio masiškumu, tuo, kad teatras Lietuvoje labai mėgiamas, kad lietuviški teatrai veikia visame pasaulyje.

Nukelta į 8 psl.

PLB Kultūros komisijos pirmininkės Jūratės Caspersen žodis

„Amerika pirtyje“ parodė gausus būrys svečių iš Punsco

NYKA-NILIŪNAS: KRITIKO PASAULIS

Žydronė Kolevinskienė

Pagaliau įtikėjau kažkieno tiesa, kad du svarbiausi dienos įvykiai, – nesvarbu, kada ta diena būtų buvusi: vakar, šiandien, rytoj, prieš šimtą ar tūkstantį metų, – yra, buvo ir bus saulės užtekėjimas ir nusileidimas, o visa kita – tik absoliučiai nereikšmingos smulkmenos.

Alfonsas Nyka-Niliūnas

Alfonsas Nyka-Niliūnas (1909–2015) – neeilinė asmenybė lietuvių literatūros ir kultūros pasaulyje. Tai vienas žymiausių, intelektualiausių lietuvių poetų, vertėjų, literatūros kritikų, chrestomatinis autorius, įtrauktas į vidurinių mokyklų ir gimnazijų programas, pelnęs Nacionalinę literatūros ir meno premiją. A. Nykos-Niliūno kūrybinis palikimas gausus, jis Lietuvoje yra aktyviai skaitomas ir vertinamas autorius, sulaukęs ne vieno išsamaus studijinio nagrinėjimo. Jo kūrybai yra skirta ne viena disertacija ir monografija (Giedrės Šmitienės „Kalbėti kūnu. Fenomenologinė Alfonso Nykos-Niliūno kūrybos studija, 2007; Manfredo Žvirgždo „Regimybės atspindžiai: vizualumo poetika Alfonso Nykos-Niliūno kūryboje“, 2009; Lauryno Katkaus „Tarp Arkadijos ir Inferno: Tremtis Johannesas Bobrowskio ir Alfonso Nykos-Nyliūno lyrikoje“, 2010; Dalios Čiočytės, Ernestos Juknytės, Dalios Jakaitės, Dalios Satkauskytės ir kt. darbai).

Rašant autorių į literatūros istoriją, jo kūryba patalpinama konkrečios epochos rėmuose, priskiriama tam tikrai literatūrinei krypciai, poetinio elniavimo tendencijoms. Alfonso Nykos-Niliūno kūrybą galima skirti į dvi dalis: ankstyvąją (Nemeikščių, Vilniaus, Kauno laikotarpio) ir vėlyvąją (jau egzodo – Vokietijoje ir Jungtinėse Amerikos Valstijose), siejamą su žemininkais, su *Aidais*, *Literatūros lankais*. Intelektu, giliomis filosofinėmis aliuzijomis, plačiais kultūriniais, literatūriniais kontekstais A. Nykos-Niliūno poetiniai tekstai pirmiausia patraukė skaitytojų ir kritikų dėmesį. Ir šiandien literatūrologai pabrėžia, kad A. Nykos-Niliūno „poezija, gimusi iš mitinės pasąmonės ir vaizduotės, kartu neišvengiamai sugeria XX a. Vakarų kultūros ženklus, dienoraštinės kasdienybės išpūdžius, įveikia linijinio laiko, nuoseklios chronologijos riboženklius, ieško būdų peržengti fizinės tikrovės slenktį. Mitas, laikas ir metafizika – trys temos“ (*Alfonsas Nyka-Niliūnas: poetas ir jo pasaulis. Kūrybos tyrinėjimai ir archyvinė medžiaga*, Vilnius: LLTI, 2010, sudarytojai Manfredas Žvirgždas ir Eugenijus Žmuidas).

Senieji mitai A. Nykai Niliūnui reiškė ir pasakojimą, ir egzotišką kelionę į Arkadiją ar Kiteros salą. Galima paminėti ir kitus literatūrologų išskirtus A. Nykos-Niliūno poetinio pasaulio ypatumus, jo eilėraščių kontekstus: pavyzdžiui, eilėraštis „L'embarquement pour Cythère“ siejamas to paties pavadinimo Charles'o Baudelaire'o eilėraščiu, taip pat su Jeano-Antoine'o Watteau paveiksiais „Kiteros sala“ ir „Kelionė į Kiterą“ (Kęstutis Nastopka); lotyniškosios „Žiemos elegijos“ eilutės *et in Arcadia ego* prasmė bei paskirtis ir galimos ištakos randamos Nikolo Poussino „Arkadijos piemenų“ paveiksle (Viktorija Skrupskelytė); pastebėta, kad laiko ir vietos skirtis A. Nykos-Niliūno lyrinio subjekto išgyvenama prustiškai, o aptariant arkadiškus peizažus ir Arkadijos topo sklaidą A. Nykos-Niliūno poezijoje, pabrėžiama, kad „tamsioji ir šviesioji Arkadijos vaizdinio pusės Nykos-Niliūno poezijoje atveria žaismą *sacrum* ir *profanum* patirčių artumų“ (Gintarė Bernotienė).

Taip skaitytojui atveriamos vis naujos tarp-

Alfonsas Nyka-Niliūnas.

Džojos Barysaitės nuotr.

tekstinės ir tarpdisciplininės analizės galimybės. Ne vienas tyrinėtojas žemininkų generacijos kontekste yra išskyręs A. Nykos-Niliūno poetinį pasaulį, yra lyginta ir su Vytauto Mačernio misticismu, ir su Henriko Radausko pasaulėvaizdžio kontūrais, komparatyvistiškai rekonstruotos A. Nykos-Niliūno ir Henriko Nagio gamtovaizdžių izotopinės figūros, pabrėžiant kartos solidarumą, panašius svarbiausius semantinius aspektus, tačiau kartu išskiriant ir A. Nykos-Niliūno poezijos kitoniškumą, modernizmą, metafiziką: Viktorijos Daujotytės, Dalios Jakaitės, Algio Mickūno straipsniuose ypač akcentuojama biblinių, psalmių įvaizdžių svarba, išskiriamas demoniškas A. Nykos-Niliūno kūrybos matmuo, kurio, kaip teigiama, lietuvių poezija ilgai vengė. „Eilėraščių subjektas reiškiasi kaip sūnus palaidūnas ar iš rojaus Adomas, gyvenantis nuolatinėje pasaulio ir namų įtampoje. Pasaulis – tai skausmo, bet tuo pačiu ir pažinimo erdvė, namai – ilgesio šalis. Visa A. Nykos-Niliūno poezija yra ypatinga, bet neišsipildanti kelionė į Eldoradą – prarastą rojų“ (Giedrė Širvytė-Saladžiuvienė, *Ezoteriškas Nyka-Niliūnas*, Vilnius: Versus aureus, 2005, p. 13). Pabrėžiamos jo eilėraščių polisemantinės prasmės struktūros, universalūs kultūriniai klodai, kuriuose atsiveria plačiausi Vakarų kultūros ir literatūros kontekstai, religijos, filosofijos, mitologijos patirtys.

Vis tik daugiausia dėmesio ligšioliniuose tyrinėjimuose (tiek Lietuvoje, tiek diasporoje) skirta A. Nykai-Niliūnui kaip poetui. Šiek tiek mažiau – A. Nykai-Niliūnui kaip literatūros kritikui, recenzentui. „Savo poezijoje jis išreiškia žmogiškosios egzistencijos visumą. Žemė jam transcendentinės reikšmės – arena išsikovoti amžiną dvasinį pasaulį. Kūryba – tuščioje būtyje estetinio pasaulio formavimas. Jis – žmogaus laisvės ir prometėjizmo kovotojas. Tą egzistencinį estetizmą jis skelbia ir savo kritikoje: kas egzistenciškai esminga ir autentiška, kartu yra estetiška ir literatūriškai tikra“ (Vladas Kulbokas, *Lietuvių literatūrinė kritika tremtyje*, Lietuvių katalikų mokslo akademija, Roma, 1982). „Kaip kritikas debiutavo pedagoginiame žurnale „Tremtinių mokykla“. Jo straipsnis apie Nepriklausomoje Lietuvoje žinomo poeto Santvaro knygą *Poezija palaužtais sparnais* (1946) sukėlė diskusijas ir priešiško banga. Kritikas griežtai pasisakė prieš patriotinės temos sentimentalų eskalavimą. <...> Reikėtų pastebėti, kad jau su pirmąja recenzija Nyka-Niliūnas žengė griežtojo vertintojo keliu. Jis teigė, kad poezija nėra malonumas ar tarnavimas propagandai, bet yra giliausias žmogaus vidaus pasaulio išsakymas, todėl važgantiškas atlaidumas šiandien netoleruotinas“ (Virginija Paplauskienė, „Alfonso Nykos-Niliūno bendradarbiavimas literatūrinėje spaudoje Vokietijoje, in *Alfonsas Nyka-Niliūnas: poetas ir jo pasaulis*, Vilnius: LLTI, 2010, p. 146).

Bene išsamiausias Alfonso Nykos-Niliūno kaip

kritiko portretas pristatomas Vlado Kulboko studijoje *Lietuvių literatūrinė kritika tremtyje* (Roma, 1982). Čia bandoma praskleisti, kas A. Nykai-Niliūnui, kaip literatūros kritikui, yra svarbu. V. Kulbokas išskiria kelis aspektus: 1) A. Nykos-Niliūno pastebėjimai apie lietuvių kritikos padėtį apskritai, pabrėžiant, kad literatūros kritikos uždavinys ne mokyti rašytoją, o įvertinti kūrinius, išskirti vertingiausius: „Tikra literatūros kritika, be savo tiesioginio uždavinio – nustatyti meno kūrinių vertę, iškelti jų grožines savybes ir ydas, turi vieną nemažiau svarbų uždavinį, būtent kelti estetinę visuomenės kultūrą“ (Kulbokas, 1982, 302); 2) A. Nykos-Niliūno rūpestis dėl literatūros pažangos: jis nuolat ieškojo literatūroje kažko naujo: „Rašytojas, norėdamas savo talentą pareikšti, turi eiti prieš konservatyvią publiką, oficialius sluoksnius“ (Kulbokas, 1982, p. 304); 3).

Nykos-Niliūno poezijos vertinimai: iš vyriausios kartos labiausiai vertina Maironį, ypatinai vertina Joną Aistį, Henrio Nagio poezijoje mato reakciją prieš senąjį poetų santykį su pasauliu, Kazį Bradūną laiko lietuviškuoju Burns. „Niliūnui poezija nėra profesija, bet kūryba ir kova,ėjimas pirmyn. Jis neigia tuščią retoriką, publicistinę patriotišką, aktualijas, ciniškus pasakojimus, žiūrėjimą į gyvenimą iš nepavojingos atstumos, manieringumą, vien išorinę formą. Reikalauja iš poeto evangeliško paprastumo, tiesumo, perlų žmogaus sieloje ieškojimo. Kandžiai, su dideliu sąmoju atsiliepia apie be laiko pasenusį, kabinete sėdintį, išgyventus žodžius perstatinėjantį poetą“ (Kulbokas, 1982, p. 308–309). Taigi labiausiai A. Nyka-Niliūnas vertina autoriaus meistriskumą, kompetenciją, jautimą ne tik nacionalinio konteksto, bet ir tarptautinio konteksto, atkreipia dėmesį į kūrinio kompoziciją, pradžios/pabaigos poetiką. A. Nyka-Niliūnas surado kertinį akmenį visų rašytojų kūrybai – kūrinio vertę. Kūrinys, pasak. A. Nykos-Niliūno, yra vertingas atskirai nuo jo autoriaus: „Todėl dar kartą tenka pakartoti visiems aiškų kritiko principą, nurodantį, kad vertintinas tik turimas prieš akis kūrinys, užmirštant viską apie autorių“ (*Aidai*, 1948, Nr. 15, p. 260–262). Daug dėmesio jis skiria kūrinio estetikai. Savo recenzijose jis pabrėžia, kad gyvenimo tikrovė nėra estetinė tikrovė, o poetas pirmiausia turi būti estetinės tikrovės kūrėjas.

Šiuos reikalavimus jis taikė ne tik kitų autorių, bet pirmiausia – ir savo kūrybai. Griežtumas, reiklumas, bekompromisiškumas, bet kartu, žinoma, ir asmeniškumas. „Net ir paprasčiausiose naujų knygų recenzijose Nyka-Niliūnas buvo labai reiklus ir rašė, kad literatūros kritikoje nėra vietos gailėsiui, o tikrai tiesai. Lietuvių kultūrai jis taip pat nedarė jokių nuolaidų, lietuvių autorius vertino lygiai taip pat, kaip ir kitų tautų rašytojus. Nors jis ir buvo su-

interesuotas, nors jam ir rūpėjo lietuvių kultūros reikalai” (Arūnas Sverdiolas, „Alfonso Nykos-Niliūno gyvenimo projektas”, *Bernardinai.lt*, 2015-07-22). Galima prisiminti A. Nykos-Niliūno suformuluotus recenzijos apibrėžimus (nevengiant ir ironijos): „Recenzija: aptariamojo kūrinio kritiškas pristatymas *laiko* situacijoje ir perspektyvoje, kitaip sakant, *dienos* literatūros temų, problemų ir tendencijų rate.

Recenzija turi būti reliatyviai trumpa, aiškiai suformuluota, be pasiteisinimų, sminganti; joje turi dominuoti *vertinamasis momentas*, ne analizė. Tendencija recenzijoje nėra viena septynių didžiųjų literatūros nuodėmių. Tai reiškia, kad recenzijoje gali būti (o gal net ir turi būti) už ką nors *subtiliai kovojama*.”, „Lietuviška recenzija, norėdama būti tikrai inteligentiška, kone 90% atvejų turėtų būti labai trumpa, t. y. susidėti iš dviejų trijų negatyvinės reikšmės žodžių (vienas prieškarinio lenkų recenzentas menkavertės knygos aptarimui pasitenkino tik vienu vieninteliu žodžiu: „Głupstwo!”). Bet mums, pripratusiems prie labdarybės, toks blaivus požiūris į kritiką turbūt dar ilgam pasiliks tik svajonė” (1995, kovo 4). Labai panašios A. Nykos-Niliūno idėjos, kova su literatūriniu nuosmukiu išsakoma ir jo eilėraštyje „Recenzija”:

Forma – kaukėti, sužaloti ir paliege
Žodžiai beraščio ilgesio ir skausmo
Tarnyboje – vienintelė laisva būtis,
Užnuodyta melu ir pavėluota meile.

Tema – seniai išdžiūvęs brolių kraujas,
Seniai palaidotieji brolių kūnai,
Seniai išduotas brolių skausmas ir seniai
Pardavinėjamas Hong-Konge
Gamintas Nemunas ir Margirio herojų kaulais
Spindinti gimtoji žemė. Laikas –
Kažkelintieji sąžinės graužimo metai.

Idėja – nuolatinis rankų
Plovimasis kitų skausmu, kitų kančia,
Kitų krauju, kur miršta ir pralaimi
Visuomet tik kitas. Bet, deja,
Nėra čia nei kovos, nei kraujo – viskas
Tik melas ir vanduo. Tėvynė –
Bejėgėmis svajonėmis užnuodyti trofėjai
Tuštybės sienoj. Veidmainystė
Neturi formos, neturi amžinybės melas.
Dulkės vis tiek nubaus, nes ir herojai, Žinoma
Be saiko valkiojami,
Susinešioja kaip daiktai.

(1973)

Nykos-Niliūno literatūrinė kritika, poleminiai straipsniai sutelkti rinktinėje *Temos ir variacijos* (Vilnius: Baltos lankos, 1996), kur veriasi plati lietuvių literatūros panorama – nuo Kristijono Donelaičio iki Justino Marcinkevičiaus ir šiuolaikinių autorių. Fiksuojami ir A. Nykai-Niliūnui svarbūs užsienio autorių vardai ir kūriniai, kuriuos jis renkasi ne tik rezentuoti, bet ir versti. Pastarųjų kūrybos lakoniškos refleksijos aptinkamos ir šiandienos skaitytojų ypač mėgstamuose A. Nykos-Niliūno *Dienoraščių fragmentuose* (1938–1970; 1940–2000; 2009–2012), kur taip pat galima rasti labai aiškiai užfiksuotą Niliūno-kritiko literatūrinę programą: „Literatūros kritikos praktika yra greičiau menas negu mokslas. Jo santykis su literatūros mokslu labai panašus į medicininės praktikos santykį. Jei literatūros mokslininko uždavinys yra struktūrinė formalinių, etinių, estetinių etc. veikalo dėsnų bei santykių analizė, tai kritiko uždavinys yra to paties veikalo funkcionalumo diagnozė jo išpažįstamos vienokios ar kitokios estetiškos doktrinos šviesoje ir laike.” (1948, spalio 15); „Meno (rašytojo, dailininko) santykis su istorija (visokeriopomis autoriteto formomis) visuomet yra kovos santykis, nes menas vaizduoja žmogų laike, kai tuo tarpu istorija reprezentuoja veiksmu sąlygotą arba inertišką veiksmą” (1982, balandžio 23); „Parašius eilėraštį, poeto vaidmuo baigiasi. Totaliai. Absoliučiai. Jo gali ir nebūti.” (1984, kovo 24); „Aš sakau: knyga gera, nes joje radau save arba tai, ko jau ilgai (nerasdamas) ieškau, kas mane katarsiškai nuplauja. Tokių knygų būdavo daug jaunystėje, bet dabar labai maža, o gal net ir iš viso nėra.” (1995, birželio 7). Be abejonės, A. Nyka-Niliūnas dažniausiai recenzuoti renkasi kanoninius autorius, daugiausia – kūrėjus vyrus. Čia labai svarbūs literatūrologės Solveigos Daugirdaitės pastebėjimai apie „lietuviškąją modernizmą be feminų” ir apie iškalingą vyriškąją

„Literatūros lankų” poziciją, kai moterų kūryba beveik nespausdinama, tad, suprantama, ir neaptariama, nes „nieko vertinga jos nesukuria” (Solveiga Daugirdaitė, „Lietuvių modernizmas be feminų”, in: *Antanas Škėma ir slinktys lietuvių literatūroje*, sudarytoja Loreta Mačianskaitė, Vilnius: LLTI, 2012, p. 54).

Žinoma, tai galėtų būti atskiros studijos tema – apie moterų kūrybą ir vyrų literatūrinį kanoną išeivijoje, tačiau apie moterų kūrybą A. Nyka-Niliūnas yra mąstęs ir tai užfiksavęs savo dienoraščiuose: „Moterų poezija. Aš vis buvau linkęs galvoti, kad tokia kategorija yra mūsų kartais tiesiog liguisto palinkimo metodologiškai skirstyti, klasifikuoti, uniforminti. Bet esama šio tokio pagrindo sakyti, kad vis dėlto yra moterų poezija. Ji skiriasi nuo vyriškosios savo neapsirinkamai kitokia dikcija, vidiniu (dvasios) ritmu, specifine atmosfera, betarpiškumu, esimu arčiau būties, antoformalizmu. Geriau įsiskaicius ir įsiklausius pasidaro aišku, kad Marcelinos Desbores-Valmore, Emily Dickinson, Annos Achmatovos ar mūsų Salomėjos Nėries poezijos nebūtų galėjęs parašyti vyras, kaip lygiai Baudelaire’o, Mallarme, Rilke, G. Benno, B. Pasternako,

nalinėje bibliotekoje.

Birželio mėnesį Vilniaus universitete ir Vytauto Didžiojo universitete vyko Alfonsui Nykai-Niliūnui ir Broniui Krivickui skirta konferencija „Alfonsas Nyka-Niliūnas ir Bronius Krivickas: likiminiai kartos pasirinkimai”. Konferencija susiejo du šimtmečio sulaukusius rašytojus – tų pačių metų universiteto studentus, šatrijiečius. Abu jie priklauso laisvoje Lietuvoje gimusiai ir išsilavinusiai drąsiai ir ambicingai kartai, kuri, vos gavusi universiteto diplomus, pateko į istorinę griūtį, neišvengiamai pakeitusią visų tolesnius gyvenimus.

1944 m. liepos 6 d. lįpdamas Kauko alėjos laiptais (Kaune) Alfonsas Nyka-Niliūnas pasivijo Bronių Krivicką. Pasikalbėjo apie bendrus pažįstamus, abu mažai ką žinojo. Krivickas sakėsi nežinąs, ką darysiąs, nesąs apsisprendęs – „nebesą jokios ateities”. Nyka-Niliūnas prieš dvi dienas Generalkomisariate buvo žaidybiškai, linksmai nugvelbęs tuziną antspauduotų išvykimo į Vokietiją leidimų. Frontui artėjant, liepos 19 d. Nyka-Niliūnas kartu su Vincu Kazoku sutarė trauktis. Pėsčiomis pasiekė Raudondvarį, Butvilonis, Veliuoną, Tauragę. Parašė „Rudens himną”. „Oras pasakiškai gražus. Dienos saulėtos ir šiltos... bastomės po apylinkes arba einame į kiną”

Poetas, vertėjas, literatūros kritikas Alfonsas Nyka-Niliūnas

R. Lowell ar mūsų Aisčio – moteris.” (1955, sausio 6); „Mano feminizmas. Moterys yra kitoki, moraliai pranašesni kito pasaulio žmonės. Jos kitaip žino, kitaip jaučia, kitaip mato, kitaip girdi, kitaip reaguoja, kitaip supranta ir interpretuoja realybę. Kalba kita kalba. Todėl ne tik galima, bet ir reikia kalbėti apie moterų poeziją, muziką, tapybą etc.” (2010, gegužės 14).

Baigiamosios mintys

Prieš pora metų į Čipkų šeimos kapą senosiose Utenos kapinėse sugrįžo Alfonsas Nyka-Niliūnas. Sugrįžo ne vienas – su sūnum Horacijumi, žmona dailininke Aleksandra-Sandra, kuriai iš esmės skirtas paskutinis *Dienoraščių fragmentų* tomas (2014). Juos parlydėjo poeto dukra Berenika.

Šių metų liepos 15 d. minime Alfonso Nykos-Niliūno 100-ąsias gimimo metines. Nuo ankstyvo pavasario Lietuvoje prasidėjo jubiliejiniai šiam Poetui skirti renginiai. Balandžio mėnesį Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka pakvietė į A. Nykos-Niliūno šimtmečiui skirtus skaitymus. Renginyje buvo aktualizuojami A. Nykos-Niliūno prancūzų autorių kūrinių vertimai. Prisiminti ir paties A. Nykos-Niliūno žodžiai: „Man vertimas – kaip tam tikra pramoga, arba negalėjimo nieko kito daryti apraiška. ...dėl to, kad labai sunku, labai sunku nefalsifikuoti. Poezija yra neišverčiamas dalykas. Niekas, tiesą sakant, – ir proza neišverčiama. Tai, kada darai ką nors ir aiškiai žinai, kad tai savotiškas iššaukiantis dalykas... Aš nesakau, kad būtų nemalonu verst, sunku, bet... Dalykas yra pavojingas, panašiai kaip ir žurnalistika...” Literatūrinio vakaro metu buvo pristatyta profesorius iš Prancūzijos Albert Prioult darbų paroda. Būtent šis profesorius A. Nykai-Niliūnui studijuojant Vytauto Didžiojo universitete dėstė prancūzų filologijos dalykus. Šio įdomaus kultūros lauko veikėjo asmeninė kolekcija saugoma Nacio-

(rugpjūčio 26 d. įrašas). Rugsėjo viduryje traukiniu atvyko į Berlyną. Bronius Krivickas netrukus po jų dviejų susitikimo išvyko į sesers ūkį. Kalbėdamiesi su kaimynu Jonu Mikelinsku sutardavo, kad reikia spruktį į Švediją, kol sovietai išsikvėps. Rudenį pradėjo mokytojauti Biržuose. Gavęs šaukimą į saugumą, pasitraukė pas partizanus į Trečiąją Lietuvos Laisvės armiją. (iš konferencijos anotacijos).

Utena taip pat kviečia prisiminti A. Nykos-Niliūno 100-ąjį gimtadienį ir tą dieną pasivaikščioti Niliūno keliais. Renginio „Tikėjimas” kelias driekiasi nuo Poeto gimtųjų Nemeikščių iki Utenos miesto dvaro (senasis „Saulės” gimnazijos pastatas) vartų ir geležinkelio stoties, Vyžuonos upelio pakrantėmis. Pasivaikščiojimo metu naudojamas literatūrinis žemėlapis – tai poeto eilėraščiai, kurie yra tarsi priemonė, leidžianti dabartinį miesto portretą pamatyti per būtojo laiko poetinį sluoksnį.

Naujausiame literatūros mėnraščio „Metai” numeryje publikuotas Lauros Sintijos Černiauskaitės tekstas „Ramunės, dobilai ir tas kažkas” taip pat kviečia prisiminti A. Nyką-Niliūną. Lietingomis liepos mėnesio dienomis stabtelėti ties jo dienoraščių įrašais. Šiandieniniame medijų apsuptame pasaulyje tą galima padaryti net neužsukant į biblioteką, neturint namuose A. Nykos-Niliūno poezijos ar jo dienoraščių tomelio – socialiniai tinklai taip pat tam puikiai pasitarnauja: Nykos Niliūno *facebook* profilis turi beveik 20 000 sekėjų!

Turbūt dar daug A. Nykai-Niliūnui skirtų renginių bus iki pat metų pabaigos. Juolab, kad ir šie metai – Pasaulio lietuvių metai. O A. Nyka-Niliūnas, beveik visą savo gyvenimą praleidęs Baltimorėje, nors tikriausiai taip ir neišėjęs iš gimtųjų Nemeikščių, buvo ir tebėra pats tikriausias Pasaulio Lietuvis. Parvedęs namo „savo ilgesį dulkių ir dilgės spalvos”... □

„Maironio muziejui, kuris jau virto mano namais...”

Atkelta iš 3 psl.

Jis tebėra tarp mūsų. Ir aš manau, kad šį vakarą mes visi norėtumėm iš-tarti Algirdui – vieną žodį – ačiū.”

Renginio programą užbaigė Tere-sės ir Algimanto sūnus Liudas, atvykęs iš Čikagos. Jis perskaitė savo Mamos sveikinimo ir padėkos žodžius bei pa-sidalino asmeniniais patyrimais iš bendravimo su dėde Algirdu. Liudas sodriu ir raiškiu balsu papasakojo apie pirmą jaudinantį judviejų apsi-lankymą Lietuvoje. Pakomentavo pa-darytą jo balso įrašą, kurį jo dėka iš-girdome. „Man buvo didelė garbė būti su Algirdu Lietuvoje, buvo didžiulis džiaugsmas lankyti tas vietas, kur jis augo, brendo.... Buvome prie Kalėdų vakarienės stalo pas giminaičius, ten ir įrašiau jo pasakojimus... Algirdas – pasaulio žmogus, tačiau jis gyveno Lietuva ir nešė ją savo širdyje. Laimė buvo matyti, kaip jis džiaugėsi sugrį-žęs į savo Tėvynę, nes jis sugrįžo atgal į jaunystę, į vaikystę. Esu tikras, jis ir dabar džiaugtųsi, būtų laimingas, ma-tydamas jus visus. Jam būtų didelė lai-mė žinoti, kad jo knygos skaitomos, pje-sės vaidinamos. Jis buvo, kaip Paulius sakė, geros širdies, visad besišypsantis žmogus.”

L. Landsbergis perskaitė mamos žodžius: „Nuoširdžiai sveikinu visus susirinkusius Maironio muziejaus sa-lėje. Šis Algirdo Landsbergio jublie-jinis minėjimas turėjo būti Algimantui ir man, po daugelio metų rūpesčių dėl Algirdo archyvo, leidinių, knygų ir parodų, mūsų Šeimos šventė, lyg už-baigtuvės. Seniai planavome atvykti, kartu džiaugtis ir švesti. Deja, Dievo planai buvo kitokie: Algimantas ne-sulaukė šios šventės, o man reikia ruošti neplanuotai operacijai, dabar buvo rizikinga keliauti. Bet džiaugiuosi, kad mūsų šeima iš JAV atsto-vauja Algirdo sūnus Paulius su duk-rele Aylin ir mano sūnus Liudas, o visą plačią giminę Lietuvoje – pusbrolis Zig-mas Kriaunevičius ir kiti giminės.

Pirmučiausiai noriu pasveikinti Mielą Direktorę Deimantę Cibulskie-nę, džiaugiuosi ir sveikinu Jus, lai-mėjus konkursą, ir užėmus tokią gar-bingą ir atsakingą vietą. Jau nuo pir-mų savo vadovavimo dienų Jūs iš-reiškėte didelę pagarbą Algirdo atmi-nimui ir mums, jo giminaičiams. Dė-koju Jums už šį renginį ir daug kitų at-eityje, ypač skirtų išeivijos rašyto-jams. Įvairūs minėjimai, Maironio muziejaus leidiniai sudaro progą dau-giau žmonių Lietuvoje susipažinti su išeivijos rašytojų kūryba. Tikiu, kad at-eityje bus progų su Jumis susipažinti ir pabendrauti asmeniškai.

Ačiū režisieriui Gyčiui Padegi-mui už pjesės „Vėjas gluosniuose” pa-statymą Nacionaliniame Kauno dra-mos teatre ir už nuolatinį Algirdo Landsbergio kūrybos pristatymą tarp teatro žmonių ir studentų. Atsimenu, kai prieš penkerius metus MLLM mi-nėjome Algirdo 90-ties metų jubiliejų, gerbiamas Gytis iškėlė Algirdo Landsbrgeio romaną „Kelionė” ir pa-sakė: „Šią knygą turi perskaityti kiek-vienas lietuvis. Gal tai ir paskatino mus šį 1954 metais premijuotą Algirdo romaną vėl išleisti. Šiandien švenčia-me ir šio naujo leidinio sutiktuves.”

Nutraukęs skaitymą L. Landsber-

gis jautriausiais žodžiais padėkojo šių eilučių autorei ne tik už A. Landsber-gio, bet ir už kitų išeivių rašytojų ar-chyvų tvarkymą, tyrinėjimą.... Įvar-dindamas ją Angelu, įteikė dievdirbio Teresiaus Angelą. Toliau tęsdamas skaitė: „Nors trūksta žodžių kaip tin-kamai padėkoti, tariau didelį, nuoširdų ačiū Maironio lietuvių literatūros mu-ziejaus Išeivijos skyriaus vedėjai Vir-ginijai Babonaitei-Paplauskienei. Dė-koju už šį minėjimą ir praėjusius tris, už parodas, skirtas Algirdui Lands-

Algirdas Landsbergis. Kelionė. Kaunas, Maironio lietuvių lite-ratūros muziejus, 2019

bergiui bei visiems išeivijos rašyto-jams, už leidinius, už paskaitas, už pra-nešimus konferencijose ir kitur, už skleidžiamą informaciją apie Algir-do kūrybą, kad daugiau studentų, moksleivių ir kitų žmonių susipažin-tų su jo kūryba ir gyvenimu. Ačiū, Vir-ginija, už visas tavo pastangas pa-skleisti kuo daugiau informacijos pa-skleisti apie išeivijos rašytojus Lietu-voje. Dėkoju Tau ir visiems, kas koku nors būdu prisidėjo prie naujai išleis-to A. Landsbergio romano „Kelionė”.

Baigiant skaityti T. Landsbergienės sveikinimo žodžius, į sceną buvo pa-kviesta Vilniaus universiteto magis-trantė, kuriai buvo įteikta paskatina-moji premija, skiriama T. Landsber-gienės.

Maironio lietuvių literatūros mu-ziejaus direktorė Deimantė Cibul-skienė pasidžiaugė renginiu ir nuošir-džiai padėkojo A. Landsbergio gim-i-naičiams už tai, kad muziejaus archy-vai nuolat pasipildo, kad mes turim unikalią galimybę parodyti šią ver-tingą, brangią archyvinę medžiagą ir paskleisti ją plačioje visuomenėje.

Renginio vedėja baigdama renginį palinkėjo visiems gražios vasaros ir perskaitė trumpą, bet labai prasmingą Algirdo palinkėjimą, kuris suteikia gyvenimui prasmę: „Tuščios valan-dos yra tos, kuriomis buvo nieko ne-mylėta, kuriomis buvo per mažai my-lėta, kuriomis buvo galima žymiai daugiau mylėti”. □

Baltijos rampa

Atkelta iš 5 psl.

„Kol scenoje vaidina 40 Punsco lietuvių nuo vaiko iki senjoro, kol Kretingos „Atžalyne” ir Egidijaus Radžiaus teatre vaidina beveik 100 žmonių ir tęsia galias tradicijas ra-jone, kol mūsų Lietuvos nacionalinis kultūros centras ir Teatro skyrius skaičiuoja daugiau kaip kelis šimtus teatrų bei tūkstančius mėgėjų akto-rių, tol mes „Ameriką pirtyje” vai-dinsime ir dar po šimto ar po dviejų šimtų metų”, – sakė ji.

Festivalį šiltai pasveikino ir Pa-saulio Lietuvių Bendruomenės pir-mininkė Dalia Henke. Klaipėdoje gimusi ir užaugusi, o dabar Vo-kietijos Hamburgo mieste gyvenanti PLB pirmininkė džiaugė-si, kad lietuviai akty-vūs, mėgsta susiburti, kad teatras yra viena iš tų grandžių, kurios jungia lietuvius ben-druomenėse įvairiose pasaulio šalyse. Sei-mo narys A.Vinkus Valstybės dienos pro-ga jai įteikė mūsų ša-lies istorinę vėliavą, o ją priimdama D. Henke sakė, kad apie milijonas lietuvių yra pasklidę po pasaulį, bet visi jie – nedaloma tauta.

Jautrus buvo ir PLB Kultūros komisi-jos pirmininkės Jūra-tės Caspersen žodis. Šveicarijos Lietuvių Bendruomenės pirmi-ninkė po „Amerikos pirtyje” atkreipė dė-mesį, kad prieš 120 metų sukurtu vaidi-nimo tema, kurioje dominuoja noras užsidirbti, išvažiuoti į užsienį, būti

turtingam nepaseno ir išliko aktua-li iki dabar.

Dėkodama už išradingumą spek-taklio siužetą pritaikant prie šian-dieninio gyvenimo, puokštę gėlių ji įteikė Punsco lietuvių kultūros namų teatro režisieriui, Lenkijos Lie-tuvių Bendruomenės pirmininkei J. Malinauskaitei-Vektorienei, teig-dama, jog Punkskas visada buvo ge-riausia mūsų diasporos dalis.

Festivalio dienomis Kretingos muziejuje buvo atidaryta po Lietuvą keliaujanti Šveicarijos lietuvių ben-druomenės fotografijų paroda „Lie-tuvių Šveicarija”, kurią pristatė iš Pagėgių kilusi J. Caspersen. Ši pa-roda yra skirta Lietuvos valstybės at-kūrimo šimtmečiui pažymėti ir savo kelionę po Lietuvos miestų ir mies-telių kultūros centrų, švietimo ir mokslo institucijas, muziejus ir bib-liotekas ir kitas ekspozicijų vietas ji pradėjo prieš trejus metus minint Pa-saulio lietuvių vienybės dieną. Vieš-nagė Lietuvoje paroda tęsia ir 2019-aisiais, Pasaulio lietuvių metais. Kretingoje ji veiks iki rugpjūčio 1 die-nos.

Kaip jau minėta, ši Lietuvos mė-gėjų teatrų sąjungos, Lietuvos na-cionalinio kultūros centro ir Kre-tingos rajono kultūros centro su-rengta „Baltijos rampa” sutapo ir su mūsų Valstybės diena, tad tądien po Rygos kultūros centro jaunimo te-atro „Vinnie” parodytos dramos „Vaidilutė” nusileidus scenos už-dangai, festivalio dalyviai ir žiūrovai buvo pakviesti kartu su visa Lietuva bei viso pasaulio lietuviais sugiedo-ti Lietuvos himną.

Įspūdingas buvo ir festivalio už-darymas – po Kretingos vaikų ir jaunimo teatro „Atžalynas” šešėlių spektaklio „Kretingos istorija vaikų pasakose” pabaigos šventės uždary-mo ceremonijos šį tarptautinį ren-ginį papuošė šviesos instaliacijos prie rajono Kretingos kultūros cen-tro tvenkinio. □

Kultūros kronika

Liepos 7 d. tarptautiniame Rudolštato world muzikos festivalyje koncertavo lietuvių grupė „Kamanių šilelis”. Sausakimšoje miesto teatro salėje atlikėjai Ka-milė Gudmonaitė ir Mantas Zemleckas pristatė savo naujausią muzikinę programą. Tarptautinis Rudolštato festivalis yra didžiausias ir svarbiausias Vokietijos folk, roots ir world muzikos festivalis bei vienas didžiausių ir svarbiausių šios stiliaus muzi-kos festivalių Europoje. Festivalis vyksta kiekvienais metais liepos pirmąjį savait-galį nedideliame Tiuringijos mieste Rudolštate. Nuo 2017 metų jis kasmet sulaukia apie 100 000 lankytojų.